

OPGESTELD DOOR Expertgroep Schakelen aan den IJssel

AAN Scholen SWV PPO Aan den IJssel

DOEL Ter ondersteuning van onderwijs aan Nieuwkomers

DATUM 26 mei 2024

Handboek Taalonderwijs na de nieuwkomersklas

Mei 2024

Voorwoord

Hoe bied je onderwijs aan nieuwkomers binnen een reguliere klas? Na een jaar intensief taalonderwijs in de nieuwkomersklas stromen leerlingen uit naar reguliere basisscholen, thuis nabij. Er is hard gewerkt in de nieuwkomersklas. De kinderen leren de Nederlandse taal, lezen, spellen en rekenen in een andere taal. Sommige kinderen komen binnen zonder enige onderwijservaring.

Daarnaast hebben de leerlingen tijd nodig om emotioneel te landen in Nederland. Ze maken grote veranderingen mee in hun leven die soms gepaard zijn gegaan met een lange periode van angst en onzekerheid. Het ontwortelen van woonplek en cultuur is heftig. Mogelijk is er sprake van rouw om het verlies van het bekende en vertrouwde en worden familieleden gemist.

Ondanks hun grote inzet, werken de kinderen de achterstanden ten opzichte van Nederlands leeftijdsgenoten in dat eerste jaar niet weg. Literatuur geeft aan dat de leerling 5 tot 7 jaar nodig heeft om op het taalniveau van Nederlandse leeftijdsgenoten te komen. De kinderen die doorstromen hebben dus extra zorg en aandacht nodig. Dat roept de vraag op hoe de reguliere scholen het onderwijs in kunnen richten voor deze leerlingen.

Dit handboek is geschreven om leerkrachten te ondersteunen met tips en adviezen rondom het lesgeven aan nieuwkomers.

In het eerste hoofdstuk worden adviezen gegeven voor het creëren van een veilige leeromgeving, waarna aandacht wordt besteed aan de sociaal-emotionele ontwikkeling en het contact met ouders. In hoofdstuk 4 staat een overzicht van de fasen van taalverwerving en hoe een leerkracht in kan spelen op die verschillende fasen. In hoofdstuk 5 staat per schoolvak welke aanpassingen gemaakt kunnen worden. Het streven is om geen grootse aanpassingen te doen, maar door structurele kleinere aanpassingen het onderwijsaanbod passender te maken. Ook andere leerlingen, bijvoorbeeld taalzwakke leerlingen kunnen van dit aanbod profiteren. In de bijlage staat een overzicht van de leerstof grammatica in de nieuwkomersgroep, zodat de leerkracht daar verder op door kan bouwen.

We zijn Sandra van der Rest en Anke van Wageningen dankbaar dat ze hun waardevolle expertise rondom nieuwkomers wilden delen.

Met vriendelijke groet,

De Expertgroep Schakelen aan den IJssel en de stuurgroep Nieuwkomers Capelle Aan den IJssel en Krimpen aan den IJssel, aangesloten gemeenten en schoolbesturen

Inhoud

Voorwoord	2
1 Wat doe je bij de start: creëer een veilige leeromgeving	4
2 Sociaal-emotionele ontwikkeling	5
3 Communicatie met ouders	5
4 Theorie: fasen van 2e taalverwerving	6
5 Aanbod per vakgebied	8
5.1 Taal	8
5.2 Nederlandse spelling en grammatica (Zien is Snappen)	8
5.3 Technisch lezen	8
5.4 Rekenen	9
5.5 Begrijpend lezen	9
5.6 Wereldoriëntatie	10
5.7 Toetsen	10
Bijlage 1 Overzicht leerstof grammatica nieuwkomersgroep	11
Bronnen	13

'Wat Nederlandstalige leeftijdsgenoten in hun hele leven aan Nederlands hebben geleerd, kunnen nieuwkomers onmogelijk in 1 jaar inhalen.'

1 Wat doe je bij de start: creëer een veilige leeromgeving

Het allerbelangrijkste is dat een kind zich veilig voelt (competent, autonomie en relatie). Pas dan kun je immers leren. Een veilige leeromgeving is dan ook van groot belang. Hoe doe je dat?

- Bereid je klas voor op de komst van een nieuwe leerling die de Nederlandse taal nog niet of weinig spreekt
- Wijs een maatje aan die het kind een rondleiding geeft door de school en laat zien waar de wc en de kapstok is.
- Laat het kind en de ouders voelen dat ze welkom zijn.
- Laat de ouders merken dat je begrijpt dat het voor hen ook moeilijk is in zo'n vreemd land of dat hun kind voor het eerst naar school gaat. Dat kan niet met zoveel taal, maar wel door te letten op je lichaamshouding,
- Gebruik het woordje 'welkom' en nodig de ouders uit in je klas. Let op je taalgebruik, houd het kort en spreek langzaam en duidelijk.
- Gebruik (dagritme) picto's
- Maak alles zoveel mogelijk visueel
- Heel veel regels, gewoontes (de spelregels) die horen in de Nederlandse cultuur leren kinderen als baby, peuter, kleuter. Realiseer je dat voor kinderen die van buiten Nederland/Europa komen deze regels en gewoontes onbekend zijn. Kinderen kunnen zich hierdoor onveilig voelen. Het is alsof je aan een spel meedoet en de regels niet kent.

*Leren wordt
eenvoudiger als je
je veilig voelt.*

Het creëren van veiligheid is het eerste hoofddoel: zich begrepen en gewaardeerd voelen. Dan wordt leren een stuk eenvoudiger.

2 Sociaal-emotionele ontwikkeling

Alle nieuwkomers, maar vooral de vluchtelingen hebben veel meegemaakt, mogelijk is er zelfs sprake van trauma. Wees jezelf hier als leerkracht van bewust.

Voor vluchtelingenkinderen is sociale veiligheid nog belangrijker dan voor andere kinderen. Preventie van pesten en discriminatie is extra belangrijk voor deze kinderen, die in het verleden vaak veel onveiligheid meemaakten. Als leerlingen zich thuis voelen op school, hebben zij een lagere kans op posttraumatische stress, depressie en angsten. Een warm onthaal is cruciaal. De neiging bestaat om kinderen die uit een oorlogssituatie komen als slachtoffers te zien die voor het leven getekend zijn. De veerkracht van kinderen is echter enorm. Vluchtelingenkinderen vragen wel specifieke aandacht maar die hoeft niet specifiek op trauma's gefocust te zijn, maar op het versterken van onderlinge sociale steun.

Lees hier meer over in 'De traumasensitieve school' van A. Horeweg of Lesgeven aan getraumatiseerde leerlingen van L. Coppens ea. Ook andere kinderen profiteren van deze aanpak.

3 Communicatie met ouders

De ouders van de kinderen spreken vaak geen of gebrekkig Nederlands. Contact met deze ouders is heel belangrijk. Hoe kun je hiermee omgaan als school?

- Bedenk vooraf wat jij aan de ouders wilt vragen of vertellen
- Neem de tijd.
- Creëer een ontspannen sfeer (kopje koffie/thee + leuke ruimte).
- Spreek langzaam en met weinig woorden. Gebruik visuele ondersteuning, plaatjes, voorwerpen en gebaren.
- Spreken jullie een gezamenlijke taal? Langzaam Nederlands? Engels? Duits? Zo ja, gebruik deze taal.
- Gebruik de 'SayHi' app op je telefoon
- Voor de schriftelijke communicatie kan je de Kwieb ouderapp gebruiken van het bedrijf Ziber. Ouders stellen zelf de taal in waarin ze jouw bericht kunnen lezen. Ook sturen ze jou een bericht in hun eigen taal en dat verschijnt in het Nederlands op jouw telefoon.
- Zeg ouders dat ze met de kinderen hun eigen taal spreken. Vraag ouders ook in hun taal voor te lezen. Het is belangrijk dat deze leerlingen ook hun moedertaal goed beheersen.

4 Theorie: fasen van 2e taalverwerving

We onderscheiden 4 fasen bij het leren van een tweede taal. Welke fasen zijn dat en wat doe jij als leerkracht in die fasen?

Fase	Kenmerken	Passend leerkrachtgedrag
<p>Fase 1: gewenningsfase Veilig voelen, plaats in de groep, wennen aan de 2e taal.</p> <p>Deze fase wordt meestal ingeleid door de stille periode. Deze periode (die enkele dagen tot enkele maanden kan duren) is het kind bezig met luisteren naar en het in zich opnemen van klanken, intonatie, woorden en zinspatronen. Het is belangrijk dat het kind hier tijd voor krijgt en niet te snel gedwongen wordt om in de 2e taal te spreken.</p> <p>Actieve woordenschat: 0 - 50 woorden</p>	<p>Kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kind kent regels en routines van de groep • Kind heeft belangstelling voor andere kinderen en zoekt contact • Praat in zichzelf in moedertaal • Begint te reageren op aanwijzingen in NL (pak je jas) • Kind gebruikt standaarduitdrukkingen (ja/nee/hallo/ dank je wel) • Kind luistert mee naar verhalen en probeert liedjes mee te zingen 	<p>Passend leerkrachtgedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> • positief waarderen van uitingen in het NL • voordoen en meedoen • taalhulpvriendje bieden • duidelijk spreken ondersteund met plaatjes en gebaren • visualiseren • verbeter door de zin goed na te zeggen
<p>Fase 2: redzaamheidstaal Taalgebruik om situaties aan te kunnen.</p> <p>Actieve woordenschat: 20 - 1000 woorden</p>	<p>Kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2-3 woordzinnen met veel inhoudswoorden ('man komen') • Kind houdt vaste woordvolgorde vast met vaak 	<p>Passend leerkrachtgedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kernzinnen bieden ("het meisje speelt buiten, de pen valt van de tafel")

	<p>werkwoord onvervoegd aan het eind van de zin ('meisje buiten spelen, ik brood eten')</p> <ul style="list-style-type: none"> · Kind gebruikt nog geen lidwoorden, voorzetsels, persoonlijke vnw en meervoudsvormen 	<ul style="list-style-type: none"> · Woordenschat uitbreiden (minstens 10 woorden per dag) · Meedoen met activiteiten en daarin een rijk taalaanbod aanbieden dat kinderen uitdaagt tot benoemen en beschrijven
<p>Fase 3: handelingstaal omgangstaal Taalgebruik om handelingen en activiteiten te verwoorden</p> <p>Actieve woordenschat: 1000 -1500 woorden</p>	<p>Kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> · Woordenschat kind groeit · Meestal 5-6 woordzinnen ·Woordvolgorde gaat variëren maar klopt vaak nog niet ('dan gaat hij die weggooien die bal') ·Kind gebruikt lidwoorden /voorzetsels/ persoonlijke vnw maar nog met fouten 	<p>Passend leerkrachtgedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> · Gesprekken in kleine groepjes · Doorvragen, samenvatten, uitbreiden en positief corrigeren · Specifieke aandacht besteden aan lidwoorden/voorzetsels/ meervoudsvormen en persoonlijke vnw
<p>Fase 4: redeneer- en leertaal Taalgebruik voor veelzijdige communicatie</p> <p>Actieve woordenschat: 1500 -2500 woorden</p>	<p>Kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> · Kind heeft grotere woordenschat · Kind vormt langere zinnen, ook zinnen in zinnen ('toen valde het meisje toen ze op de banaan trapt') · Kind heeft moeite met werkwoordvervorming, met name bij sterke werkwoorden 	<p>Passend leerkrachtgedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> · Doorvragen, samenvatten, uitbreiden en positief corrigeren · Specifieke aandacht besteden aan lidwoorden/voorzetsels/ meervoudsvormen en persoonlijke vnw.

5 Aanbod per vakgebied

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe er binnen de verschillende vakken aangesloten kan worden bij de nieuwkomers. Ook taalzwakke leerlingen profiteren van dit aanbod.

5.1 Taal

- Kijk naar de doelen van de les. Zijn de doelen te hoog gegrepen? Kunnen ze vereenvoudigd worden?
- Laat de leerling zoveel als mogelijk is meedoen met de les. Pas de verwerking aan of laat de leerling de antwoorden overschrijven van een andere (goede) leerling.
- Op deze website [De Bovenkamer – Wat & Hoe NT2 \(watenhoe-nt2.nl\)](http://watenhoe-nt2.nl) staan overzichten van de verschillende taalmethodes. Deze overzichten tonen per thema en per les hoe je je taalles kan aanpassen voor een leerling. Daarbij heb je dan wel het boek 'De Bovenkamer' nodig.

5.2 Nederlandse spelling en grammatica (Zien is Snappen)

In de nieuwkomersklassen hebben ze Nederlands geleerd met verschillende methodieken. De belangrijkste methode voor het aanleren van de Nederlandse grammatica is de methodiek 'Zien is Snappen' (J. Coenen, Bazalt). In bijlage 1. wordt een samenvatting gegeven van de leerstof die is aangeboden. Dit geeft inzicht hoe de leerling ondersteund kan worden bij de verdere verwerving van de Nederlands taal.

- Controleer of de leerling het verschil tussen klinkers, tweetekenklanken en vooral lange en korte klanken kent.
- Als er woorden ingevuld moeten worden bij de plaatjes, geef dan zelf de woorden. Het is tenslotte geen woordenschatles maar een spellingsles
- Laat de leerling zoveel mogelijk meedoen met de groepsinstructie.
- Laat de leerling de woorden overschrijven van hun maatje. Ook bij korte dicteetjes.
- Geef de kinderen de mogelijkheid om de woorden meerdere malen te schrijven (werkboekjes Bloon)
- Kampioen in Nederlands biedt diverse mogelijkheden om de spelling te oefenen. Kijk op deze website voor meer informatie [Producten \(NT2\) – Onderwijscadeau](#)

5.3 Technisch lezen

- Controleer de letterkennis. Als bijvoorbeeld verschillen in lange- en korte klanken onvoldoende is geautomatiseerd, mist de leerling de basis voor lezen maar ook voor spelling. In de nieuwkomersklas zijn 'klanklessen' gegeven om verschillen tussen Nederlandse klanken te kunnen herkennen.
- Wees je bewust van het doel van de leerling: Verder automatiseren van de letterkennis, van spellend naar vloeiend lezen, van een radende leesstrategie naar een accurate leesstrategie, gebruik van leestekens, leesbegrip. Analyseer AVI toetsen, kies een doel en maak de leerling

bewust van dit doel. Hierbij gaat het niet om de snelheid van het lezen maar om de uitspraak van de klanken en de juiste intonatie.

- Leesinstructie blijft belangrijk voor deze leerlingen.
- Kan de leerling meelesen met een RALFI-groepje op school? Zo wordt vloeiend lezen geoefend, heeft de leerling steun bij uitspraak en wordt aandacht besteed aan begrip van lastige woorden.
- Gebruik (digitale) prentenboeken, luisterboeken, kijkdoosboeken. Kijk ook eens op de site [Home | Prentenboeken in alle talen](#) Op deze site worden bekende prentenboeken in wel 40 verschillende talen voorgelezen.
- Zet software van de technisch lezen methode van de school in. Denk aan oefeningen van het tweede deel van groep 3. Naast het lezen wordt auditieve discriminatie en uitspraak zo extra geoefend.
- Zet mimiek en beeldmateriaal in bij het voorlezen

5.4 Rekenen

- Sluit aan bij het niveau dat vermeld staat in het OPP
- Laat de leerling zoveel mogelijk meedoen met de instructie in de groep. Daar leert het kind de rekentaal/rekenwoorden. Geef indien nodig verlengde instructie.
- Als een leerling op een niveau hoger of lager rekent, kan je er ook voor kiezen om hem aan te laten sluiten bij de rekeninstructie in een andere groep.
- Laat de leerling het rekenwoordenboek gebruiken en breid dit uit met woorden die in de methode veelvuldig voorkomen ([Lesmateriaal NT2 - Wikiwijs Maken](#))

5.5 Begrijpend lezen

- Bied rijke teksten aan waarbij de tekstinhoud centraal staat (niet de woordenschat).
- Maak daarbij gebruik van scaffolding (taalsteun). Dat kan door bij de start van de les een filmpje te laten zien over het onderwerp van de tekst, door plaatjes te tonen, door voorkennis op te halen. Daarmee verduidelijk je de concepten/begrippen voordat je de tekst gaat lezen. Moeilijke woorden vooraf uitleggen belast het werkgeheugen.
- Zet preteaching in waarbij je eerst zelf vertelt waar de tekst over gaat.
- Heb hoge verwachtingen.
- Zorg dat de leerling de tekst meerdere keren hoort/leest b.v. door het inzetten van een leesmaatje. Herhaling is belangrijk:
 - Voorlezen
 - Papegaailezen of koorlezen
 - Praten
 - Voorlezen
 - Pas de verwerking aan b.v.
 - Schrijf de mooiste zin na
 - Schrijf zelf een zin over de tekst
 - Maak denkwinnen af b.v. Pad is verdrietig omdat... Pad is verdrietig, maar...
 - Schilder of klei of teken de tekst

- Maak een woordspin, woordparachute, woordkast of woordtrap
- Kampioen in Nederlands biedt diverse mogelijkheden om begripend lezen te oefenen
Producten (NT2) – Onderwijscadeau

5.6 Wereldoriëntatie

- Maak de leerling eigenaar van zijn taalontwikkeling: een onbekend woord? Vraag het de buurman, gebruik Google afbeelding, een beeldwoordenboek, school-tv beeldbank of Google translate.
- Door woorden voor de les volgens het 4-takt model aan te bieden kunnen de leerlingen de les beter volgen. Kies woorden uit het thema, maak een model (bijvoorbeeld een woordweb) op een groot vel of op het digibord, gebruik materiaal, platen of filmpjes. Laat de kinderen de informatie overnemen in een woordschriftje. Zo ontstaat per thema een blad.

5.7 Toetsen

- De kinderen maken zowel de methodetoetsen als de niet-methode toetsen.
- Sluit aan bij het vermelde niveau in het OPP
- Laat de toetsen als dat mogelijk is voorlezen en ook de mogelijke antwoorden.
- Leg de tekst/woorden/metaforen uit.
- Kinderen scoren beter op spellingtoetsen als de woorden voorgelezen worden door de leerkracht (dus niet door een computerstem).
- Kinderen mogen Google Translate gebruiken als ze de vraag/opgave niet begrijpen

Bijlage 1 Overzicht leerstof grammatica nieuwkomersgroep

Dit is een overzicht van de aangeleerde grammatica, afkomstig uit de methodiek 'Zien is Snappen' (J. Coenen, Bazalt).

Lidwoorden: de, het en een

Nieuwe woorden worden altijd aangeleerd met het bijpassende lidwoord.

De meeste zelfstandige naamwoorden	De tafel, het boek
In het meervoud wordt 'de' gebruikt.	De tafels, de boeken
Alle verkleinwoorden zijn 'het-woorden'	Het tafeltje, het boekje
Windrichtingen zijn 'het-woorden'	Het Zuiden, het Noorden
Metalen en grondstoffen zijn 'het-woorden'	Het hout, het staal
Eigen namen zonder lidwoord	Piet, Achmad

Zinnen

In een zin staat minimaal wie of wat (onderwerp) + doet iets/gebeurt iets (gezegde). Deze twee staan altijd naast elkaar. Voor of achter het onderwerp en gezegde kan de plaats of de tijd staan.

Bijzondere zinnen:

- 1 bevelzin: "kom hier" is een uitzondering: geen onderwerp
- 2 mededelende zin: "vandaag schijnt de zon"
- 3 vraagzin: vraagwoord + onderwerp + gezegde (Waar loop je?) of gezegde + onderwerp + rest van de zin (loop je op straat?)

Vraagwoorden: wie (persoon), wat (ding), wanneer (tijd), waarom (reden), waar (plaats)

Aanwijzend voornaamwoord

<u>de</u> woorden:	de gum, de pen, de schaar
Dichtbij aanwijzen:	deze gum, deze pen, deze schaar
Aanwijzen op afstand:	die gum, die pen, die schaar

<u>het</u> woorden:	het boek, het etui, het potlood
Dichtbij aanwijzen:	dit boek, dit etui, dit potlood
Aanwijzen op afstand:	dat boek, dat etui, dat potlood

Meervoud

Na stomme e: +s	lepels, kopjes
Na de meeste andere klanken: +en	tulpen
Na eind klinker: -s	foto's, ruzies
Soms +eren	kinderen, eieren

Verkleinwoorden

Een emmer, een kleine emmer (= een emmertje.)

Vaak: +tje	bij kort woord met e,o,i,a:+etje	overigen: +je	overigen eindigend op m: +pje	woord uit 2 klanken, eindigend op ng: +kje
------------	----------------------------------	---------------	-------------------------------	--

Het klinkt vaak logisch: m-p, n-t, ng

Samenstelling

Klerenkast:	kast voor kleren	
boekenkast:	kast voor boeken	→ keer het woord om voor de betekenis
Koelkast:	kast die gekoeld is.	

Bijvoeglijk naamwoord

Een bijvoeglijk naamwoord zegt iets over het zelfstandig naamwoord:

- Het boek is groot - het grote boek - een groot boek
- De pen is groot - de grote pen - een grote pen

Trappen van vergelijking: +er, +(e)st

hoog hoger hoogst
laag lager laagst

Werkwoorden

Ik ... Jij +t wij +en
Knipwerkwoorden: opbellen → wij bellen op

Jokerwoorden (verwijzende functiewoorden)

- hij, zij, ze, zijn, haar verwijzen naar eerdergenoemde personen.
- "het zijn er", (er verwijst naar aantal)
- "Ik ben er", (er verwijst naar de plaats)
- erin, erop, eruit, erachter, ermee

Bronnen

1. De brochure 'Anderstalige jonge kinderen bij jou op school'.

Passend onderwijs Zuid-Kennemerland (Marieke Postma, Lenneke Grobbe en Yvonne Graafsma)

2. 'Brochure tweedejaars nieuwkomers'

Nieuwkomers West-Friesland. Samengesteld door de coördinatoren, internbegeleiders en leerkrachten van Regionale nieuwkomersvoorziening West-Friesland